

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

У 2000 році в штаб-квартирі ООН стартував Глобальний Договір (ГД), який пропонує діловим колам керуватися у своїй діяльності десятима основоположними принципами в сфері дотримання прав людини, трудових відносин, охорони навколишнього середовища та боротьби з корупцією [1, с. 249]. Основна мета Договору – допомога організаціям в переосмисленні ними своїх стратегій і конкретної діяльності так, щоб глобалізація економіки була вигідна всім, а не вузькому колу обраних. Договір не є нормативною базою, збірником рекомендацій з методів управління і заходів з контролю за дотриманням 10 принципів. Це добровільна ініціатива, спрямована на створення основи для сталого економічного зростання та підвищення рівня громадянської відповідальності керівників організацій. За суттю ГД є основою проектів “Соціальна відповідальність” (СВ) та “Корпоративна соціальна відповідальність” (КСВ).

Незважаючи на актуальність проектів СВ/КСВ у світі та їх достатньо широке використання в бізнесі розвинутих країн, розвиток цих проектів в Україні йде повільно. Оцінка стану вітчизняної літератури на цю тему дає підстави відзначити явну недостатність уваги з боку учених менеджерів та економістів щодо дослідження проблеми впровадження СВ та КСВ в практику. Це також стосується компаній юридичної сфери. Можна назвати лише кілька публікацій (наприклад, [2,3]), в яких ця проблема обговорюється на досить високому рівні.

Мета праці є ознайомлення з історією розвитку проблеми СВ/КСВ, викласти стан справ з цієї проблеми в Україні, надати огляд існуючих міжнародних стандартів за цією проблемою та сформулювати узагальнені рекомендації щодо більш ефективного розв'язку проблеми СВ/КСВ і конкурентоспроможності (КС) в українських юридичних компаніях.

На даний час принципи КСВ розглядаються юридичним бізнесом України переважно як суто комерційна професійна діяльність, яка відокремлена від проблем якості юридичної послуги і рівня досконалості (РД) компанії. Таке сприйняття зв'язане, в першу чергу, з поширеною думкою, що до КСВ відносяться дії, які знаходяться вище встановлених норм, а також з відсутністю у юридичного бізнесу чітко усвідомленої його ролі в цій сфері.

Насправді до КСВ має відноситися все, що зв'язано з інтересами суспільства незалежно від рівня регуляторних норм. Наприклад, до КСВ відноситься безпека навколишнього середовища, клієнтів, персоналу, своєчасна оплата податків, сумлінне ставлення до всіх зацікавлених сторін, адекватний умовам роботи соціальний пакет для співробітників, забезпечення нормальних умов праці, відсутність дій, зв'язаних з корупцією і т.д. Починаючи приблизно з 2010 року певні українські компанії, в тому числі юридичної сфери, спробували застосувати в себе накопичений розвиненими державами досвід впровадження КСВ, не звертаючи увагу на якість менеджменту і на відсутність ділової досконалості в масовому вигляді, часто спираючись на формальну сторону проблеми (наприклад, просто на наявність сертифікованої системи якості за ISO 9001).

Результат спроб виявився болючим і закономірним. Недосконалі компанії не в змозі тривалий час і повноцінно задовольняти всі зацікавлені сторони. Таке під силу компаніям з високим РД, які одночасно підтримують активність в сфері КСВ. На тривалому відрізку часу вони суттєво випереджають своїх конкурентів за сумою повернутих коштів на вкладений долар і мають процесно-орієнтований менеджмент, який не вимагає значних трудових і фінансових витрат при впровадженні принципів ГД [3, 4].

Під діловою досконалістю юридичної компанії розуміється її здатність досягати мету щодо задоволення зацікавлених сторін. В Європі така концепція сформульована Європейським фондом управління якістю (EFQM), а саме: досягнення збалансованих результатів діяльності компанії; додавання цінності для клієнтів; управління через процеси, бачення, натхнення і чесність; досягнення успіху через людей; підтримка творчості та інновацій; побудова партнерських відносин; прийняття відповідальності за стале майбутнє. Для оцінювання досягнутих результатів в світі застосовуються кілька моделей досконалості (моделей ідеальних організацій). Найпопулярнішою з них на сьогодні є 1000-бальна модель EFQM, яка всебічно описує будь-яку організацію через 9 критеріїв [3]. На відміну від соціальних звітів відповідно до низки міжнародних стандартів, оцінювання за моделлю EFQM демонструє і стан системи менеджменту компанії, і процеси, що підтримують КСВ. А це сприяє подальшому підвищенню КС юридичної компанії.

Стан КСВ навіть в провідних компаніях України, в тому числі юридичної сфери, на даний час непридатний для відтворення більшістю компаній країни. Це підсилює неадекватне ставлення суспільства до порушеної проблеми і загострення протиріч між бізнесом, суспільством і владою.

Далі в стислому вигляді представлені найбільш поширені міжнародні стандарти соціальної відповідальності та звітності [4].

ISO 26000. На даний час це основний документ з СВ, який враховує прийняті у вересні 2015 року Генеральною асамблеєю ООН 17 цілей сталого розвитку (SDGs) до 2030 року. Дані цілі повинні сприяти боротьбі з бідністю, захисту навколишнього середовища і процвітання у всьому світі. ISO 26000 надає, в першу чергу, принципові засади щодо підходу до реалізації КСВ бізнесу. А ось можливість проводити сертифікацію компаній і аудиторські перевірки стандарт не надає.

CSR/KCO-2008. Це часто вживаний в Росії стандарт "Соціальна відповідальність організації. Вимоги", який розроблений в 2008. Положення цього стандарту повністю відповідають вимогам розділу 6 стандарту ISO 26000 "Керівництво з основних аспектів СВ", проте на відміну від варіанту ISO варіант CSR/KCO написаний більш зрозумілою для практичного застосування мовою. В цьому плані російський стандарт для України виглядає привабливіше. У 2011 році до стандарту був доданий модуль "Задоволення інтересів споживачів", після чого з'явився ще один різновид документа – IC CSR-08260008000.

GRI. Це основний документ з соціальної звітності від компанії "The Global Reporting Initiative". Сама компанія є незалежною міжнародною організацією, яка з 1997 року займається розробкою документів для корпоративних звітів. У документі запропонований список конкретних показників із соціальної, екологічної та економічної діяльності організацій. Близько 80% публічних нефінансових звітів в світі складаються з використанням GRI.

Критика існуючих стандартів КСВ. Основні недоліки існуючих стандартів і стандартизації соціальних звітів міжнародні експерти зводять до наступного: стандартизація звітів веде до стандартизації самої діяльності КСВ, що суперечить суті концепції як добровільній соціальній активності компанії; в стандартах чітко проявляється тенденція до уникнення гострих соціальних питань, зокрема до актуальних проблем поганих умов праці та корупції; звіти з КСВ часто називають "порожніми словами", наводячи приклади звітів алкогольних і тютюнових корпорацій.

Тепер перейдемо до стану КСВ в українських юридичних компаніях. Як приклад активної реалізації окремих принципів КСВ в Україні можна назвати такі юридичні фірми, як "Asters", "Arzinger", "Правочин" та ін. Цей список можна продовжувати далі, проте зрозуміло, що у вітчизняній юридичній практиці є позитивні приклади застосування окремих принципів КСВ, які доцільно було б поширити по всій країні. Насправді на даний час ситуація інша і ось чому:

- внаслідок важкого економічного стану в країні у більшості працівників юридичної спільноти відсутня мотиваційна основа праці щодо розв'язку проекту КСВ;

- як впливає з нескладного оцінювання результатів українських юридичних конкурсів "Топ-50" за останні кілька років, в них охоплюється не більше кількох відсотків від усіх практикуючих юристів та адвокатів. У решти фахівців цієї сфери, які охоплені статистикою слабо (а їх за непрямим оцінюванням більш 100000, причому фінансові результати діяльності компаній, де працює ця решта, не завжди прозорі), на першому місці не стільки питання КСВ, скільки стабільність гонорару.

Залишається сподіватись, що з подальшим "дорослішанням" українського ринку юридичних послуг принципи КСВ стануть нормою для всіх юристів. Керівним органам держави слід максимально сприяти вітчизняному юридичному бізнесу на законодавчому рівні у справі впровадження прийнятних умов ведення соціально відповідальної діяльності. Вочевидь, що розв'язок цієї проблеми буде одночасно позитивно впливати на зменшення в країні рівня корупції.

КСВ є однією з основ КС. Надання соціальної звітності дозволяє продемонструвати, як заявлені юридичною компанією місія та стратегічні цілі сприяють досягненню КС за допомогою дій в сфері КСВ. Окрім того, соціальна звітність покращує репутацію бренду компанії, а наявність відповідних сертифікатів враховується при складанні рейтингів. Розвитку руху за СВ/КСВ, РД та КС сприятиме навчання керівництва вітчизняних організацій за вказаними в статті питаннями у відповідних навчальних центрах (наприклад, в Українській асоціації якості). Зокрема, була б корисною доступна перепідготовка викладачів менеджменту (менеджменту якості) в таких центрах. Для підвищення КС організацій при наявності сертифікованої системи менеджменту якості доцільно починати не з КСВ, а з якості самого менеджменту на основі переходу до його процесно-орієнтованої форми.

Література:

1. Зарецкий А.Д., Иванова Т.Е. Корпоративная социальная ответственность: мировая и отечественная практика. М.: КНОРУС, 2016. 292 с.
2. Алони Г. Проблема социальной ответственности в корпоративных стратегиях крупного бизнеса на Украине. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2015/12/61020> (дата звернення: 20.02.21).
3. Калита П.Я та ін. Матеріали 20-го Міжнародного форуму "Дні якості в Києві" (на CD). Київ: Українська асоціація якості, 2011.
4. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Стандарты_социальной_отчётности (дата звернення: 20.02.21).